

WPROWADZENIE

Jest to kolejny zeszyt „Białostockich Studiów Prawniczych” poświęcony po raz pierwszy problematyce prawa własności intelektualnej, zawierający artykuły dotyczące istotnych i aktualnych zagadnień diskutowanych w środowisku naukowym. Żyjemy w czasach wyraźnego wzrostu znaczenia prawa własności intelektualnej, tj. prawa autorskiego i prawa własności przemysłowej. Warto więc skupić się na tym obszarze materii prawnej, który praktycznie wkroczył we wszystkie sfery aktywności człowieka.

Pojęcie „własność intelektualna” ujmowane jest w doktrynie w węższym oraz w szerszym znaczeniu. Podkreślenia wymaga, że początkowo terminem tym obejmowano tylko utwory z zakresu prawa autorskiego, tj. dzieła artystyczne i naukowe, a także prawa pokrewne, np. prawa wykonawców czy producentów. Z kolei pojęcie „własność przemysłowa” odnoszono do tego, co dotyczyło twórczości z zakresu techniki (wynałazki, wzory użytkowe) i estetyki (wzory przemysłowe). W świetle Porozumienia o ustanowieniu Światowej Organizacji Własności Intelektualnej z 1967 r. oraz Porozumienia w sprawie handlowych aspektów własności intelektualnej, stanowiącego załącznik do Porozumienia ustanawiającego Światową Organizację Handlu, sporządzonego w Marrakeszu z dnia 15 kwietnia 1994 r., obecnie przyjmuje się szerokie rozumienie terminu „własność intelektualna”, obejmując nim zarówno prawo autorskie i prawa pokrewne, jak i prawo własności przemysłowej. Pojęcie „własność intelektualna” używane jest w konwencjach międzynarodowych, jak również w nazwie Światowej Organizacji Własności Intelektualnej (WIPO).

Pojęcie „prawo własności intelektualnej” w szerokim znaczeniu dotyczy własności literackiej, artystycznej i własności przemysłowej. Obejmuje więc w szczególności ochronę praw autorskich i pokrewnych, patentów, wzorów przemysłowych, znaków towarowych i usługowych, topografii układów scalonych, programów komputerowych, oznaczeń geograficznych, a także ochronę przed nieuczciwą konkurencją i ochronę *know-how*. Do dóbr chronionych w ramach własności intelektualnej należy zaliczyć: a) utwory chronione na podstawie ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. – rozumiane jako każdy przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze, ustalony w jakiegokolwiek postaci, niezależnie od wartości i przeznaczenia; b) wynałazki, wzory użytkowe, wzory przemysłowe, znaki towarowe, oznaczenia geograficzne i topografie układów scalonych, objęte ochroną w ustawie z dnia 30 czerwca 2000 r. – Prawo własności przemysłowej; c) odmiany roślin chronione na podstawie ustawy z dnia 26 czerwca 2003 r. o ochronie prawnej roślin.

Prawo własności intelektualnej nawiązuje – ze względu na przyjętą konstrukcję bezwzględnych praw podmiotowych – do własności rzeczy. Jednakże ustawodawca – z uwagi na przedmiot, którym są dobra niematerialne, eksploatowane z innymi skutkami niż rzeczy – przyjął inny model ich ochrony, aczkolwiek zbliżony do ochrony własności. W swojej zasadniczej części prawo własności intelektualnej stanowi dział prawa cywilnego usytuowany przez ustawodawcę na tym samym poziomie co prawo rzeczowe, prawo zobowiązań, prawo spadkowe czy prawo rodzinne. W zakresie problematyki prawa autorskiego podstawowy jego trzon tkwi w prawie cywilnym, bowiem całość jego przepisów opiera się na konstrukcji cywilnych praw podmiotowych. Przykładowo, całość oceny umów prawnoautorskich możemy uzyskać dopiero po sięgnięciu do odpowiednich przepisów Kodeksu cywilnego normujących zagadnienia dotyczące zdolności do czynności prawnych, przesłanek ważności tych czynności, oceny rozwiązań w zakresie naprawienia szkody, gdy konieczne jest zastosowanie przepisów ogólnych prawa zobowiązań zawartych w Kodeksie cywilnym. Prawo własności przemysłowej jako część prawa własności intelektualnej w znaczeniu przedmiotowym obejmuje zespół norm z zakresu prawa międzynarodowego, prawa unijnego i prawa krajowego, a zwłaszcza ustawy – Prawo własności przemysłowej. Normy tego prawa mają zróżnicowany charakter, bowiem należą w części do prawa publicznego, w szczególności administracyjnego, a w pozostałej części do prawa prywatnego, przede wszystkim cywilnego. Natomiast prawo własności przemysłowej w znaczeniu podmiotowym stanowią bezwzględne prawa podmiotowe majątkowe do dóbr niematerialnych, przy czym treścią tych praw jest korzystanie z tych dóbr w obrocie. Znamienne jest to, iż podmiotowe prawa własności przemysłowej, z wyjątkiem prawa do znaków towarowych powszechnie znanych, powstają w wyniku konstytutywnej decyzji Urzędu Patentowego RP. Urząd wydaje decyzje w przedmiocie: udzielenia praw własności przemysłowej, unieważnienia tych praw, jak również w przedmiocie stwierdzenia wygaśnięcia niektórych z tych praw.

Zeszyt ten poświęcony prawu własności intelektualnej podzielony został na dwie części obejmujące opracowania z zakresu prawa autorskiego oraz prawa własności przemysłowej.

W ramach problematyki dotyczącej prawa autorskiego zostały zamieszczone dwa artykuły autorstwa J. Ożegalskiej-Trybalskiej oraz M. Rutkowskiej-Sowa odnoszące się do nowelizacji ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym, która weszła w życie dnia 1 października 2014 r., i powstających na tym tle niezwykle istotnych dla środowiska uczelni wyższych i nauczycieli akademickich zagadnień związanych z modelem nabycia i komercjalizacją wyników badań naukowych i prac rozwojowych oraz transferem wyników pracowniczego twórczości intelektualnej z uczelni do gospodarki.

Artykuł G. Jyż dotyczy w szczególności problematyki regulacji prawnej tzw. „uwłaszczenia naukowców”, która już na etapie konsultacji środowiskowych była przedmiotem krytyki, a i obecnie nie rodzi nazbyt przychylnych komentarzy środowisk uczelni wyższych, w tym zwłaszcza przedstawicieli doktryny z zakresu prawa własności intelektualnej.

Artykuł S. Stanisławskiej-Kloc odnosi się do problematyki związanej z polityką poszanowania cudzej twórczości i przeciwdziałania naruszeniom praw własności intelektualnej, w tym w szczególności praw autorskich (tzw. polityka antyplagiato-wa). Kwestie te znajdują też swoje odbicie w regulacjach prawnych na tle kolejnych nowelizacji ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym. Ważne miejsce zajmuje kwestia zasad zarządzania wytworami intelektualnymi tworzonymi przez pracowników, doktorantów i studentów oraz instrumenty prawne umożliwiające w przypadku naruszenia praw własności intelektualnej przez pracowników, doktorantów oraz studentów, pociągnięcie tych osób do odpowiedzialności dyscyplinarnej – obok odpowiedzialności cywilnej i karnej – a także odebranie tytułu zawodowego.

Warto dodać, że J. Banasiuk w artykule pt. „Wybrane aspekty problematyki współtwórczości utworów naukowych” zwraca uwagę na znaczący wzrost publikacji współautorskich w przypadku twórczości naukowej w uczelniach wyższych i wskazuje na najistotniejsze problemy związane ze współtwórczością, przesłankami jej powstania oraz zagadnieniem uznania danej osoby za współtwórcę utworu naukowego. Autorka zauważa, że we współautorskich publikacjach naukowych mamy do czynienia z tzw. nieustawowym oznaczaniem współautorstwa publikacji naukowych.

Ciekawym zagadnieniem zajęła się K. Kłafkowska-Waśniowska, a dotyczy ono kontrowersyjnej problematyki zamieszczania odesłań internetowych określanych też jako „linki” z perspektywy podmiotu praw autorskich i korzystającego wykorzystując do analizy orzecznictwo TS UE oraz sądów amerykańskich.

Natomiast P. Wasilewski poddał analizie zakres przedmiotowy art. 54b prawa prasowego, przy czym Autor zgłasza konieczność jego zrewidowania. Zwraca uwagę, że jego zastosowanie do wszystkich przekazów pozaprasowych, przeznaczonych do nieoznaczonego kręgu odbiorców skutkuje koniecznością rozszerzenia specyficznych i rygorystycznych zasad odpowiedzialności przewidzianych dla prasy, za czym nie przemawiają żadne racje, poza literalnym brzmieniem art. 54b prawo prasowe.

Przedmiotem rozważań K. Felchnera są konsekwencje skreślenia przez ustawodawcę w ostatniej nowelizacji ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych art. 30, który dotyczy dozwolonego użytku na rzecz ośrodków informacji lub dokumentacji. Autor podkreślił, że za potrzebą jego dokładniejszej analizy przema-

wia fakt 20-letniego okresu obowiązywania tego przepisu oraz brak takich rozważań w doktrynie.

Natomiast I. Matusiak w artykule pt. „Konsekwencje braku zmian przepisów prawa autorskiego a status prawny gier komputerowych” zwrócił uwagę, że ostatnia propozycja zawarta w rządowym projekcie z dnia 9 października 2014 r. zmierza jedynie do częściowego uregulowania materii prawa autorskiego i ponownie pomija postulaty globalnej zmiany paradygmatów. Autor wskazuje, iż pozostawienie *status quo* w zakresie kategoryzacji utworów oraz w dalszym ciągu niewyjaśniony status prawny gry komputerowej może powodować skutki, które nie były do tej pory brane pod uwagę, a które mogą być niekorzystne dla wydawców gier komputerowych.

W dalszej części rozważań najwięcej uwagi poświęcono zagadnieniom zarówno prawa materialnego, jak i procesowego w odniesieniu do znaków towarowych. Zostało tu zidentyfikowanych wiele istotnych problemów dotyczących zasadności przywrócenia instytucji pierwszeństwa z wystawienia na krajowej wystawie publicznej w prawie własności przemysłowej; przestępstwom i wykroczeniom przeciwko prawom własności przemysłowej; kontrowersjom wokół zdolności patentowej wynalazków biotechnologicznych oraz postępowaniu o stwierdzenie naruszenia prawa do niezarejestrowanego wzoru wspólnotowego.

Należy podkreślić, że R. Skubisz dokonał analizy niezwykle ciekawych i istotnych zagadnień dotyczących wtórnej zdolności odróżniającej znaku towarowego ze wskazaniem przesłanek jej nabycia, daty stanowiącej podstawę jej nabycia, włącznie z problemem rozkładu ciężaru dowodu. Całość publikacji oparta jest na szczegółowych rozważaniach dotyczących unormowań ustawodawstwa polskiego, jak i prawa unijnego, wzbogaconych analizą orzecznictwa TS UE oraz Sądu UE. Cenne uwagi Autora z pewnością będą stanowić źródło wiedzy i ważne wskazania dla praktyki orzeczniczej.

Szczegółowa analiza zagadnienia informacyjnego charakteru oznaczenia jako przeszkody rejestracji wspólnotowego znaku towarowego stała się przedmiotem dociekań M. Mazurka. W artykule tego Autora znalazła się kwestia zdolności odróżniającej wspólnotowego znaku niedystynktywnego z jednoczesnym wskazaniem, że zasadnicze znaczenie mają ustalone w judykaturze przesłanki używania znaku w charakterze znaku towarowego i rozpoznawania znaku jako znaku towarowego.

Ciekawym zagadnieniem jest wymóg graficznej przedstawialności jako przesłanki zdolności ochronnej znaku towarowego w prawie unijnym z uwzględnieniem obowiązujących uregulowań oraz tendencji w orzecznictwie opracowanym przez M. Ziółkowskiego. Artykuł odnosi się do aktualnej interpretacji wymogu graficznej przedstawialności oraz uwzględnia projektowane zmiany przepisów prawa unijnego w tym zakresie.

Interesujące rozważania przedstawił A. Szewc skupiając się na zagadnieniach dotyczących przestępstw i wykroczeń przeciwko prawom własności przemysłowej. Jak wskazał Autor są to w większości przepisy materialne, określające czyny zabronione pod groźbą w zakresie własności intelektualnej oraz sankcje karne grożące za ich popełnienie. W sprawach, których w przepisach nie unormowano, stosuje się Kodeks karny oraz Kodeks wykroczeń, a w zakresie procedury orzekania o winie i karze – przepisy o postępowaniu karnym lub – w przypadku czynów będących wykroczeniami – o postępowaniu w sprawach wykroczeń.

Autorzy M. Kępiński oraz J. Kępiński poszukują odpowiedzi na pytanie, czy możliwe i uzasadnione jest przywrócenie w ustawie – Prawo własności przemysłowej instytucji pierwszeństwa z wystawienia, zwanego też pierwszeństwem wystawowym lub pierwszeństwem wystawienia odnoszącego się do publicznych wystaw organizowanych w Polsce w odniesieniu do wzorów użytkowych, wzorów przemysłowych i znaków towarowych. W praktyce obrotu prawnego jest to zagadnienie o charakterze fundamentalnym.

Ponadto D. Kasprzycki poddał badaniom i analizie zagadnienie niezwykle kontrowersyjne dotyczące udzielania ochrony na wynalazki biotechnologiczne. Ich specyfika znajduje swój wyraz także w obowiązywaniu zakazu patentowania odmian roślin bądź ras zwierząt w sytuacji, gdy zostały one uzyskane sposobami mikrobiologicznymi; wymogu dostatecznego ujawnienia wynalazku i stosowania depozytu materiału biologicznego; opisu wynalazku (także w relacji do zastrzeżeń), jak i samego zakresu ochrony jakże specyficznie uregulowanego w art. 935 ustawy – Prawo własności przemysłowej. Zdaniem Autora artykułu najpoważniejsza debata tocząca się od lat dotyczy granic dopuszczalności patentowania szczególnych postaci wynalazków biotechnologicznych.

Artykuł K. Wernickiej dotyczy postępowania o stwierdzenie naruszenia prawa do niezarejestrowanego wzoru wspólnotowego. Autorka wskazuje, że okres 13 lat funkcjonowania niezarejestrowanych wzorów wspólnotowych pokazał, że stosowanie przepisów dotyczących tej kategorii wzorów niesie wiele problemów interpretacyjnych, a polskojęzyczna wersja rozporządzenia Rady (WE) nr 6/2002 z dnia 12 grudnia 2001 r. w sprawie wzorów wspólnotowych zawiera liczne błędy w przekładzie, co utrudnia prawidłowe stosowanie przepisów. Orzeczenia wstępne wydawane przez Trybunał Sprawiedliwości w trybie art. 267 TFUE pomagają w jednolitym interpretowaniu tych przepisów. Autorka wskazuje na konieczność sprostowania polskojęzycznej wersji rozporządzenia nr 6/2002 w celu usprawnienia ochrony niezarejestrowanych wzorów wspólnotowych.

Prezentowany Czytelnikom kolejny numer Białostockich Studiów Prawniczych jest dziełem znakomitych przedstawicieli środowiska naukowego, jednocześnie będących w znamienitej większości praktykami prawa. Autorami opracowań są pra-

cownicy naukowcy czołowych ośrodków naukowych w Polsce, a mianowicie przedstawiciele środowisk naukowych z wydziałów prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego, Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Uniwersytetu w Poznaniu oraz Politechniki Świętokrzyskiej i Opolskiej, jak również pracownicy naukowcy Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku. Ponadto, są to jednocześnie przedstawiciele środowiska praktyki prawniczej, zwłaszcza sędziowie, radcy prawni i adwokaci, którzy zajmują się zawodowo prawem własności intelektualnej zarówno jako nauczyciele akademicy, jak i prawnicy praktycy.

Jako redaktor naukowy tego tomu pragnę złożyć serdeczne podziękowania wszystkim Autorom za udział w publikacji, a szczególnie bardzo dziękuję moim znakomitym Mistrzom Panom Profesorom: Ryszardowi Skubiszowi, Marianowi Kępińskiemu i Andrzejowi Szewcowi, że pomimo tak wielu obowiązków poświęcili swój cenny czas i wnieśli twórczy wkład uświetniając tę publikację. Ponadto, kieruję szczególne podziękowania za trud sporządzenia recenzji Państwu Recenzentom: Pani Profesor Ewie Nowińskiej oraz Panu Profesorowi Jackowi Sobczakowi.

Wyrażam nadzieję, że ta publikacja spotka się z dużym zainteresowaniem Czytelników, stanowiąc jednocześnie źródło przyszłych inspiracji dla prowadzenia dalszych badań naukowych, wspartych dorobkiem orzecznictwa sądów polskich oraz sądownictwa unijnego w tak interesującej i dynamicznie rozwijającej się dziedzinie, jaką jest prawo własności intelektualnej.

*Prof. zw. dr hab. Joanna Sieńczyło-Chlabicz
Kierownik Katedry Prawa Własności Intelektualnej
Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku*